

DOI 10.4467/2543733XSSB.19.008.11407

ANNA PACHOWICZ

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie

**PAŃSTWO, NARÓD, SPOŁECZEŃSTWO
W NARRACJI TYGODNIKA „DZWON NIEDZIELNY”
(W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM)**

**State, Nation, Society
in the Narrative of the „Dzwon Niedzielny” Weekly
(in the Interwar Period)**

Summary

“Dzwon Niedzielny” [Sunday Bell] was a catholic weekly published in Krakow in the years 1924–1939 by the Catholic Publishing Association. From 1930, the magazine was a body of the Archdiocesan Institute of Catholic Action. From 1929, it was decided that supplements would be published every two weeks for children (“Dzwoneczek”), for women (“Matka i Gospodyni”), for the clergy (“Kapłan”), and from 1933 “Młodzież Polska” – a circular on relations of the Catholic Association of Polish Youth. The weekly was edited by priests F. Frydek (1924–1925), F. Machay (1925–1929) and T. Długosz (1929–1939). During the interwar period, this periodical served an informational role, it touched not only religious topics, but also social and educational issues, and published news from the life of the church. The information was provided by the Catholic Press Agency from Warsaw and the Polish Radio. The weekly also had correspondents in Italy and France. The purpose of this article is, on the one hand, to analyze the messages posted, mentions of socio-patriotic and educational topics posted in the “Dzwon Niedzielny” weekly, and on the other hand, the assessment of their social role. The weekly was distributed throughout the Archdiocese of Krakow, as well as outside its borders in Polish communities such as in France and Denmark.

Keywords: State, nation, society in the narrative of the “Dzwon Niedzielny” weekly (in the interwar period) the “Dzwon Niedzielny” weekly; Krakow press; state – nation – society

Słowa kluczowe: tygodnik „Dzwon Niedzielny”; prasa krakowska; państwo – naród – społeczeństwo

W Krakowie ruch prasowy był zawsze ożywiony. W chwili odzyskania niepodległości wychodziły drukiem 72 czasopisma, a w latach 1919–1939 założono kolejne 674¹. W siedzibie archidiecezji ukazywała się także prasa katolicka, która w okresie dwudziestolecia międzywojennego była dla czytelników głównym źródłem informacji i czynnikiem kształtującym opinię publiczną².

Prasę wydawano wówczas przede wszystkim w dużych ośrodkach miejskich (takich jak Poznań, gdzie ukazywało się 30 czasopism katolickich, Kraków – 27, Warszawa – 24), a także przy zgromadzeniach zakonnych (na 31 funkcjonujących drukarni katolickich, 19 należało do zakonów). Największa drukarnia zakonna była prowadzona w Niepokalanowie przez o. Maksymiliana Kolbe, publikowała ona: „Rycerza Niepokalanej”, „Kalendarz Rycerza Niepokalanej” oraz przeznaczony dla dzieci „Rycerzyk Niepokalanej”, ponadto zajmowała się wszechstronną działalnością wydawniczą, oświatową oraz wychowawczą.

Zagadnienie wydawania dziennika katolickiego w Krakowie poruszano w 1913 r. w trakcie zjazdu krakowskiego. Był to pomysł biskupa Adama Sapiehy, który w tym roku przyczynił się do powstania „Funduszu prasowego kapłanów diecezji krakowskiej”. Fundusz kontynuował działalność również po zakończeniu I wojny światowej, a w rezultacie jego działań dotację otrzymały czasopisma „Niewiasta Katolicka”, „Siew”, „Postęp”, „W obronie prawdy”.

W 1924 r. dzięki biskupowi A. Sapieszce powstała idea wydawania pisma o charakterze katolickim. W tym celu utworzono Katolicki Związek Wydawniczy, w skład którego weszli ksiądz Jan Korzonkiewicz (profesor Wydziału Teologicznego UJ)³, ksiądz Franciszek Mirek – były redaktor „Ludu Katolickiego”⁴, ksiądz Ferdynand Machay ze Spisza⁵, a później Edmund Lubowiecki.

¹ C. Brzoza, *Polityczna prasa krakowska 1918–1939*, Kraków 1990, s. 27; J. Lachendro, *Prasa województwa krakowskiego w latach 1918–1939*, Kraków 2006, s. 295–326; A. Paczkowski, *Prasa drugiej Rzeczypospolitej (1918–1939). Ogólna charakterystyka statystyczna*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1971, nr 11/1, s. 49–88; A. Paczkowski, *Prasa polska w latach 1918–1939*, Warszawa 1980, passim; A. Paczkowski, C. Lechicki, *Prasa katolicka Drugiej Rzeczypospolitej*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1984, z. 2, s. 45.

² S. Podoleński, *Prasa katolicka w dobie dzisiejszej*, „Tygodnik Powszechny” 1922, t. 153–154, s. 200–201; C. Brzoza, *Krakowska prasa katolicka w okresie międzywojennym*, „Studia Historyczne” 2004, z. 2, s. 188; A. Gruszecki, *Prasa katolicka w dwudziestolecu międzywojennym jako odzwierciedlenie życia społeczno-politycznego*, „Nomos” 2002, 37/38, s. 107; W. Śmigiel, *Prasa katolicka w Polsce*, „Roczniki Teologiczne” 2005, z. 6, s. 53–54; J. Jarowiecki, *Prasa w Krakowie: tradycja i współczesność (Część pierwsza: do roku 1918)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2003, z. 1, s. 11–52, s. 5–6; W. Dutka, *Powstanie i rozwój prasy parafialnej Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2006, z. 2 (18), s. 72; C. Strzeszewski, *Katolickie czasopiśmiennictwo społeczne w Polsce w dwudziestolecu międzywojennym*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1978, tom VI, s. 29–49; B. Rygiel, „Niedziela” i „Gość Niedzielny” jako przykłady tygodników katolickich, „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy” 2010, t. II/13, s. 159–177; W. M. Kolasa, *Krakowska prasa katolicka u schyłku XX wieku*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis” 2006, folia 39, s. 105–119.

³ „Dzwon Niedzielny” Kraków, 4 XII 1932, nr 49, s. 761–762.

⁴ Zob.: Cz. Lechicki, *Mirek Franciszek*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXI, Wrocław 1976, s. 339–340; J. Turowski, *Śp. ks. prof. dr Franciszek Mirek*, „Zeszyty Naukowe KUL”, 1971, nr 1, s. 102–103; D. Malinowski, *Franciszka Mirka koncepcja socjologii humanistycznej*, Kraków 2005; J. Kościelniak, *Pastoralne aspekty socjologii parafii ks. Franciszka Mirka (1893–1970)*, Kraków 2013.

⁵ C. Lechicki, *Prasa katolicka Drugiej Rzeczypospolitej*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1984, nr 2/2, s. 61.

Dnia 13 grudnia 1924 r. ks. F. Mirek w imieniu Katolickiego Związku Wydawniczego ogłosił policji zamiar wydawania tygodnika, który byłby poświęcony „wychowaniu społeczeństwa w duchu prawdziwie katolickim”⁶. Pierwszy numer pisma „Dzwon Niedzielny” ukazał się dnia 4 stycznia 1925 r.⁷, jego redagowaniem zajmowali się kolejno: ks. Franciszek Mirek (1924–1925), ks. Ferdynand Machay (1925–1929) i ks. Władysław Długosz (1929–1939). Najpierw siedziba wydawnictwa mieściła się w Krakowie przy ulicy Siennej 5, następnie, w 1927 r. przy ulicy Wolskiej 6⁸, a trzy lata później przy ulicy Straszewskiego⁹.

Od 1929 r. zdecydowano, że co dwa tygodnie będą wydawane dodatki¹⁰ dla dzieci („Dzwoneczek”), dla kobiet („Matka i Gospodyni”), dla duchowieństwa („Kapłan”), a od 1933 r. „Młodzież Polska” – okólnik związku Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej. W 1926 r. wydano pięć numerów dodatku „Pax Christo”, organu Ligi Katolickiej Diecezji Krakowskiej; zamieszczano także dodatki świąteczne – wielkanocny i wigilijny. Od 1930 r. pismo było organem Archidiecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej.

Pismo to w okresie dwudziestolecia międzywojennego pełniło rolę informacyjną, poruszało przede wszystkim tematykę religijną, ale również społeczną, wychowawczą. Informacji dostarczała Katolicka Agencja Prasowa z Warszawy¹¹, Polskie Radio oraz własni korespondenci we Włoszech i Francji.

„Dzwon Niedzielny” kolportowano na obszarze archidiecezji krakowskiej oraz poza jej granicami w środowiskach polonijnych, m.in. we Francji i Danii. Pismo adresowane było przede wszystkim do katolików, chcących w jednym magazynie znaleźć wiadomości o tematyce katolickiej, a także informacje o bardzo zróżnicowanej tematyce świeckiej.

Wśród zamieszczanych tekstów religijnych można wskazać m.in. artykuły o tematyce religijnej, listy pasterskie¹², fragmenty encyklik, publikowano również wiadomości z życia Kościoła, z parafii z Polski i z zagranicy, z misji, z archidiecezji krakowskiej¹³, pouczenia liturgiczne z perykopami mszy niedzielnych, homilie, tygodniowy kalendarz liturgiczny (przypominający o świętach przypadających w roku liturgicznym); opisywano również polskie zwyczaje religijne, zamieszczano informacje o osobach zasłużonych dla Kościoła, takich jak np. królowa Jadwiga¹⁴, brat Albert (Adam Chmielowski)¹⁵, o Rafał Kalinowski¹⁶, Bartolo Longo, św. Polikarp¹⁷. Stałe miejsce w „Dzwonie Niedzielnym” miały wiadomości

⁶ C. Brzoza, *Krakowska prasa katolicka w okresie międzywojennym...*, s. 201.

⁷ Ibidem; J. Turowicz, *Adam Stefan Sapieha a prasa katolicka*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, t. I, red. J. Wolny, Kraków 1982, s. 325–338.

⁸ Wówczas A. Sapieha zakupił ten dom z przeznaczeniem dla organizacji katolickich. C. Brzoza, *Krakowska prasa katolicka w okresie międzywojennym...*, s. 201.

⁹ Ibidem.

¹⁰ W każdym z dodatków szczegółowo omawiano tytułowe zagadnienia.

¹¹ A. Gruszecki, *Prasa katolicka w dwudziestoleciu międzywojennym jako odzwierciedlenie życia społeczno-politycznego...*, s. 121; J. M. Wiśniewska, *Ks. Józef Gawlina organizatorem Katolickiej Agencji Prasowej*, „Roczniki Teologiczne” 2015, z. 4, s. 141–178.

¹² Były to nie tylko listy A. Sapiehy, a także biskupa tarnowskiego Leona Wałęgi. „Dzwon Niedzielny” Kraków, I III 1931, nr 9, s. 132.

¹³ „Dzwon Niedzielny” Kraków, 4 I 1931, nr 1, s. 4.

¹⁴ „Dzwon Niedzielny” Kraków, 5 II 1933, nr 6, s. 84–86.

¹⁵ Ibidem; „Dzwon Niedzielny” Kraków, 1 I 1927, nr 1, s. 10; „Dzwon Niedzielny” Kraków, 20 II 1927, nr 8, s. 116–118.

¹⁶ „Dzwon Niedzielny” Kraków, 7 I 1934, nr 2, s. 19–20.

¹⁷ „Dzwon Niedzielny” Kraków, 8 II 1925, nr 6, s. 12.

z życia Kościoła krakowskiego. Zamieszczano przede wszystkim informacje o diakonach mających otrzymać święcenia kapłańskie, o zmianach na stanowiskach proboszczów, a także o przeniesieniach kapłanów do innych parafii, o mianowaniach, o jubileuszach duchownych, o powierzanych funkcjach, o organizowanych nabożeństwach ekspiacyjnych (np. z powodu zamordowania kapłana w kościele lubońskim), o rozpoczynających się różnorodnych nabożeństwach. Odnotowywano sukcesywnie wiadomości z życia Akcji Katolickiej czy Towarzystwa im. Ks. Piotra Skargi, zamieszczano kronikę żywego różańca oraz żałobną kartę, czyli wiadomości o zmarłych osobach duchownych. Zawsze w „Dzwonie Niedzielnym” pojawiały się informacje o życiu Kościoła, np. podano skład delegacji polskiej na zjazd generalny jezuitów do Rzymu, nie zapomniano też, by wspomnieć o działalności ks. biskupa polowego wojsk polskich, J. Gawliny¹⁸.

Jednak „Dzwon Niedzielnym” nie ograniczał się jedynie do takich artykułów. Większą część pisma stanowiły teksty prasowe o tematyce świeckiej – politycznej, społecznej, kulturalnej, ujęte w różne działy, np. porad prawnych czy z zakresu rolnictwa lub medycyny. Wśród stałych rubryk „Dzwonu Niedzielnego” należy wymienić następujące: listy od czytelników i odpowiedzi na nie redakcji, przegląd tygodniowy z Polski, ze świata i z Krakowa, powieść w odcinkach, zawody dzwonu, kącik z ciekawostkami z zakresu przyrody i techniki oraz reklamy. Za jedno z ciekawszych tekstów zamieszczonych w piśmie należy uznać te, które opisywały zwyczaje i tradycje¹⁹ czy legendy ludu polskiego. Nakład pisma wynosił początkowo 5 000 egzemplarzy, potem 8 000, a w kolejnych latach od 6 000 do 7 000 egzemplarzy²⁰.

Celem niniejszego artykułu jest z jednej strony analiza zamieszczanych w tygodniku „Dzwon Niedzielnym” wiadomości, wzmianek o tematyce społeczno-patriotycznej, wychowawczej, natomiast z drugiej ocena ich roli społecznej.

O potrzebie wydawania prasy katolickiej w jednym z numerów tygodnika, w orędziu do czytelników pisał ówczesny biskup Adam Stefan Sapieha:

jesteśmy dziś może więcej, jak kiedy indziej zalani wiadomościami z całego świata przychodzącymi do nas czy to przez prasę, czy radio. Wiadomości te mogą być więcej lub mniej ciekawe, lecz sposób przedstawiania ich często bezwiednie wpływa na nas i wytwarza nastawienie dodatnie lub ujemne do pewnych zjawisk czy faktów. Przy tym z powodu tak wielkiego rozbudowania prasy wszelkiego rodzaju, staje się ona dla wielu ludzi jedyną prawie lekturą, wywierając olbrzymi wpływ na życie współczesnego człowieka. [...] Prenumerowanie i czytanie pism katolickich jest obowiązkiem najpierw dla każdego katolika z osobna. Już bowiem z powodu tej powodzi pism, jakie nas dochodzą, jesteśmy narażeni na wypaczenie naszych własnych przekonań²¹.

Z kolei ksiądz dr F. Mirek, jako redaktor, wyjaśniał w specjalnym artykule, dlaczego pismo ukazuje się pod takim tytułem. Symbolika dzwonu w tradycji chrześcijańskiej miała duże znaczenie. Przede wszystkim dzwon przypomina każdemu chrześcijaninowi o co-

¹⁸ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 27 II 1927, nr 9, s. 133; „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 5 II 1933, nr 6, s. 88; „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 20 III 1938, nr 12, s. 184, 187.

¹⁹ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 13 II 1927, nr 7, s. 100–101.

²⁰ C. Brzoza, *Krakowska prasa katolicka w okresie międzywojennym...*, s. 202.

²¹ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 20 III 1938, nr 12, s. 177–178; C. Lechicki, *Mirek Franciszek...*, s. 339–340; J. Turowski, *Śp. ks. prof. dr Franciszek Mirek...*, s. 102–103; J. Kracik, *Mirek Franciszek*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich 1918–1981*, t. VI, Warszawa 1983, s. 487–488.

dziennych obowiązkach, „zwołuje nas co tydzień do stóp Chrystusa, zwiastuje nam wielkie i podniosłe uroczystości doroczne”²², jest też „duchowym przewodnikiem ludu: woła żywych, płacze umarłych”²³.

Na łamach „Dzwonu Niedzielnny” zawsze opisywano zagadnienia odnoszące się do narodu, państwa i społeczeństwa polskiego. Były one niezwykle ważne dla państwa polskiego, które powróciło na mapę Europy po zakończeniu I wojny światowej. W latach 1918–1939 prowadziło bardzo aktywną politykę zagraniczną, po 123 latach niebytu politycznego przystępowało do odbudowy struktur wewnętrznych. Dlatego też w „Dzwonie Niedzielnny” odnotowywano na bieżąco wiadomości ze świata polityki międzynarodowej, krajowej, regionalnej, a także miejskiej. Z racji swojego informacyjnego charakteru pismo koncentrowało się na przedstawieniu jak największej liczby zdarzeń, których nie komentowało.

Z wydarzeń przedstawianych w piśmie dotyczących polityki międzynarodowej skupiano się na szczególnie trudnej sytuacji, która nastąpiła po dojściu do władzy w dniu 30 stycznia 1933 r. Adolfa Hitlera.

Opisywano dokładnie wydarzenia, jakie miały miejsce na terenie poszczególnych krajów europejskich, np. na terenie Austrii. Od lutego 1938 r. A. Hitler wysuwał pod adresem Austrii żądania godzące w suwerenność tego kraju, którego utrata niepodległości stawała się faktem²⁴. Kanclerz Kurt von Schuschnigg spełnił kilka z nich, zapowiadając jednocześnie przeprowadzenie plebiscytu w sprawie przyłączenia Austrii do Niemiec²⁵. Gdy 11 marca 1938 r. armia niemiecka otrzymała rozkaz przekroczenia granicy z Austrią, kanclerz K. Schuschnigg wraz z rządem podał się do dymisji, a funkcję kanclerza objął Arthur Seyss-Inquart. Dnia 12 marca wojska niemieckie wkroczyły do Wiednia²⁶.

Wjazd Hitlera do Wiednia miał budzić tylko entuzjazm. Jeszcze w tej chwili nie można być pewnym, jakie naprawdę nastroje panują w całym społeczeństwie austriackim. Nic dziwnego, że od pierwszej godziny zaczęło się tam tępienie Żydów. Gorzej, że zaraz wszczęto prześladowanie Kościoła w państwie tak katolickim, jak Austria, która dążyła do utworzenia w swej republice ustroju korporacyjnego w duchu encyklik papieskich. Mimo że kardynał Innitzer i biskupi nakazali modły dziękczynne za to, że przewrót odbył się bezkrwawo, to jednak ze względu na ich stanowisko bezwzględnie potępiające nowopoganizm hitlerowski, pojawiły się nieprawdopodobne pogłoski, że zostali uwięzieni, w szczególności arcybiskup Linzu. Zniknięcie z mapy Europy suwerennej Austrii, mającej za sobą 1000-letnie dziejów, niepokoi świat polityczny z tego względu, że potęga Niemiec wzmaga się (liczy dziś 75 milionów ludności) i zagraża dalej innym państwom, a w pierwszym rządzie Czechosłowacji, gdzie w Sudetach żyje tyłu Niemców, po których Rzesza wyciąga ręce, jak po swych krewniaków austriackich²⁷.

„Dzwon Niedzielnny” informował także o założeniach polityki hitlerowskiej (np. o programie połączenia wszystkich ludów niemieckich), o postępującej dyskryminacji społeczności żydowskiej (np. w Austrii przejawiała się ona w stopniowym i konsekwentnym eli-

²² „Dzwon Niedzielnny” Kraków, 4 I 1925, nr 1, s. 4.

²³ Ibidem.

²⁴ „Dzwon Niedzielnny” Kraków, 20 III 1938, nr 12, s. 180.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

minowaniem Żydów z życia publicznego)²⁸ oraz o powszechnym utrudnianiu Żydom życia codziennego (np. przez ograniczenie możliwości korzystania ze skrytek bankowych, tak aby udaremnić wywóz złota z Austrii).

Ukazywane na łamach pisma działania dyplomacji europejskiej pozwalały czytelnikom orientować się w aktualnej sytuacji, zwłaszcza politycznej i wojskowej, w zmianach na stanowiskach prezydentów, czy premierów, ministrów, umożliwiały także poznanie postaci pełniących najwyższe funkcje publiczne²⁹.

Sprawy dotyczące społeczności polskiej, tej przebywającej w kraju i poza granicami, również opisywano w „Dzwonie Niedzielnym”³⁰. Sytuacja Polaków, zwłaszcza w Niemczech była trudna, w artykułach przypomniano, że państwo polskie opiekuje się także tymi obywatelami, którzy żyli poza granicami kraju. Okazją do zajęcia się powyższym tematem były odbywający się Kongres Polaków w Niemczech³¹.

Zwracano uwagę na fakt, że obecnie w Niemczech nie jest łatwo publicznie przyznać się do swej narodowości. Ludność polska, w większości składająca się z robotników i drobnych rolników, była gospodarczo w dużym stopniu zależna od władz i przemysłowców nastawionych wrogo do polskości. Jak pisano: „szwiniści niemieccy usiłują zgermanizować wszystkie mniejszości narodowe na terenie Niemiec, a więc Polaków, Duńczyków, Łużyczan. Główne ostrze wymierzone jest oczywiście przeciwko Polakom, jako narodowo i liczbowo najsilniejszemu elementowi”³². Kilkakrotne deklaracje polsko-niemieckie w sprawie mniejszości narodowych nie przyniosły mniejszości polskiej na terenie Rzeszy absolutnie żadnej poprawy losu.

Szczególne miejsce w piśmie „Dzwon Niedzielnym” zajmowały kwestie społeczne. Upadek moralności w mieście Krakowie czy też szerzący się alkoholizm były tematami niejednokrotnie powracającymi na łamy pisma.

Problem alkoholizmu dotyczył wszystkich grup wiekowych, mieszkańców wszystkich miast i mniejszych miejscowości: „piją u nas dorośli, piją młodzi, jak najnowsze badania wykazały pije ogromny procent dzieci szkolnych”³³. Nadużywanie „alkoholu staje się przyczyną wszelkiego zła, bo osłabia człowiekowi wolę, targa nerwy, staje się podłożem wszelkich przewinień i zbrodni. Czego człowiek nie popełniłby nigdy trzeźwo, popełnia po pijanemu”³⁴. Czytelnik „Dzwonu Niedzielnego” mógł odnaleźć informację, kiedy odbywały się kolejne tygodnie przeciwalkoholowe³⁵ czy Kongres Przeciwalkoholowy³⁶.

Moralność mieszkańców Krakowa stanowiła kolejny problem³⁷. Za jej upadek odpowiedzialność ponosiła „zła prasa, złe książki, złe filmy, złe sztuki teatralne, jednym słowem

²⁸ Ibidem, s. 187.

²⁹ Np. we Francji, po ustąpieniu rządu premiera Camille'a Chautemps'go prezydent republiki powierzył misję utworzenia nowego gabinetu ponownie Léonowi Blumowi, ponadto nad wschodnią granicą Francji zauważono wzmoczony ruch wojskowy. Z kolei w Anglii, po tym co wydarzyło się w Austrii, zapowiedziano dalsze zwiększenie zbrojeń i powszechną służbę wojskową. Ibidem.

³⁰ Ibidem; „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 18 XII 1938, nr 51, s. 1.

³¹ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 20 III 1938, nr 12, s. 180.

³² Ibidem.

³³ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 6 III 1927, nr 10, s. 145.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Np. „Od 1–8 lutego tydzień przeciwalkoholowy”. „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 5 II 1933, nr 6, s. 84.

³⁶ Ibidem, s. 83.

³⁷ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 16 XII 1934, nr 51, s. 838

pornografia³⁸, z którą usiłowało walczyć całe społeczeństwo katolickie. Niejednokrotnie na łamach pisma apelowano do władz cenzorskich, policyjnych, do rodziców, nauczycieli i ogółu społeczeństwa, by poświęcili temu problemowi zdecydowanie więcej uwagi.

Pismo nie tylko negowało złe postawy i zachowania, ale przede wszystkim propagowało te właściwe, zatem postawy patriotyczne, obywatelskie. Ukazywało korzyści płynące z wstępowania w szeregi organizacji katolickich i społecznych, takich jak np. Liga Katolicka³⁹ lub Liga Morska. „Dzwon Niedzielny” zachęcał zwłaszcza, by dołączać do Ligii Morskiej⁴⁰, organizacji, dzięki której wprowadzono do zbiorowego życia Polski obchody Święta Morza pod protektoratem Najwyższych Dostojników Państwa i Kościoła – Prezydenta i Premiera. Hasła przewodnie tego święta miały zachęcać do czynnego udziału w uroczystościach: „Siła Rzeczypospolitej na morzu”, „Bezpieczeństwo polskiej granicy morskiej”⁴¹.

Członkostwo w organizacjach tego typu przyczyniało się do budowania świadomości narodowej, wyświeślało konieczność organizowania obchodów różnych świąt. Tak np. „Dni Morza” miały zwrócić uwagę społeczeństwa „na mały skrawek wybrzeża Bałtyku, który jest najżywotniejszą koniecznością niezależnego rozwoju Polski, i przypomniały, że jego mizerne rozmiary całkiem nie odpowiadają naszemu stanowi w Europie i nie mogą zaspokajać potrzeb 35-milionowego narodu”⁴².

„Dzwon Niedzielny” zawsze zachęcał swoich odbiorców do propagowania czytelnictwa. „Bez czytania dobrych rzeczy duch słabnie, jałowiej, tępieje. [...] nawet więzienie i Sybir byłby znośny, gdybyś miał co dobrego czytać”⁴³. W latach 1918–1939 społeczeństwo polskie starało się walczyć z analfabetyzmem⁴⁴. Zjawisko to stanowiło poważny problem, który rozszerzał się, zamiast zanikać. Przyczyn takiego stanu rzeczy było wiele m.in. wydatki na oświatę.

W czasopiśmie jedno ze stałych miejsc zajmował dział porad prawnych, co było niezwykle ważne dla czytelników, którzy sami zgłaszali swoje problemy wspomnianej natury do redakcji. Co ważne, w piśmie wskazywano sposoby ich rozwiązania, np. dokładnie informowano o wielkości kar za poszczególne wykroczenia. Kłopoty prawne były najroz-

³⁸ „Dzwon Niedzielny” Kraków, 18 XII 1932, nr 51, s. 794.

³⁹ „Dzwon Niedzielny” Kraków, 13 II 1927, nr 7, s. 1–2.

⁴⁰ Liga Morska i Kolonialna była masową organizacją społeczną powstałą w 1918 r., działającą najpierw pod nazwą Stowarzyszenie Pracowników na polu Rozwoju Żeglugi „Bandera Polska”, od 1919 r. Towarzystwo „Liga Żeglugi Polskiej”, w latach 1924–1930 Liga Morska i Rzeźna, natomiast od 1930 r. Liga Morska i Kolonialna. Organizacja popularyzowała zagadnienia morskie, a także wychowanie moralne młodzieży. Do głównych zadań Ligi należało m.in. prowadzenie badań współczesnego stanu wód polskich, gromadzenie wiadomości dotyczących polskich dróg wodnych i polskiej żeglugi, opracowanie projektów ulepszeń i nowych połączeń dróg wodnych, popieranie rozwoju rybołówstwa i sportów wodnych. *Liga Morska i Rzeźna: statut, 1924*, s. 1–11; T. Białas, *Liga Morska i Kolonialna 1930–1939*, Gdańsk 1983, passim.

⁴¹ „Dzwon Niedzielny” Kraków, 1 VII 1934, nr 27, s. 437.

⁴² „Dzwon Niedzielny” Kraków, 2 VII 1939, nr 27, s. 4.

⁴³ „Dzwon Niedzielny” Kraków, 18 XII 1932, nr 51, s. 795.

⁴⁴ P. Stańczyk, *Wykształcenie ludności II Rzeczypospolitej w świetle badań GUS*, „Społeczeństwo i Ekonomia” 2016, nr 1 (5), s. 8–25; W. Mędrzecki, J. Żarnowski, *Metamorfozy społeczne*, tom X, *Społeczeństwo międzywojenne: nowe spojrzenie*, Warszawa 2015, passim; J. Żarnowski, *Społeczeństwo Drugiej Rzeczypospolitej, 1918–1939*, Warszawa 1973; Z. Landau, J. Tomaszewski, *Druga Rzeczypospolita, gospodarka. społeczeństwo. Miejsce w świecie*, Warszawa 1977, passim; Z. Landau, J. Tomaszewski, *Polska w Europie i świecie 1918–1939*, Warszawa 1984, passim.

maitsze, dotyczyły m.in.: odpowiedzialności byłych członków spółdzielni za zobowiązania spółdzielni⁴⁵; działalności stowarzyszeń⁴⁶; rodzajów egzekucji⁴⁷; zakłóceń „spoczynku niedzielnego przez psa”⁴⁸; okazania „niechęci lub lekceważenia dla państwa. Ktoś w miejscu publicznym w czasie, gdy chór lub muzyka wykonywała hymn państwowy: «Jeszcze Polska nie zginęła» nie powstał z miejsca”; nadto kłopotów krupiarńi połączonej z młynem – „zaszedł wypadek, że dzierżawca młyna zatrzymał sobie bezprawnie krupiarńię, stanowiącą część składową mechanizmu młyńskiego, połączonego w sposób trwały z budynkiem młyńskim”⁴⁹; zagadnień z zakresu prawa spadkowego – dziedziczenia ustawowego przez dzieci i małżonka.

Kolejny stały dział dotyczył rolnictwa. Zamieszczano w nim różne porady (np. dotyczące hodowli koni⁵⁰, kur⁵¹), komunikaty gospodarcze, a przede wszystkim informacje (np. z posiedzeń Rady Krakowskiej Izby Rolniczej: *Opozycja w łonie Rady Izby*⁵²) o liczbie zachorowań na pryszczycę, o zwiększonym wywozie produktów rolnych do Austrii, m.in. owsa, nasion oleistych, maku, nierogacizny, bydła, koni, pierza i puchu, drzew, wyrobów koszykarskich, skór surowych i chromowych, tkanin wełnianych, węgla⁵³.

W „Dzwonie Niedzielnym” ukazywały się także wzmianki na temat różnych przedsięwzięć. Krótko informowano zatem o mających nadejść wydarzeniach⁵⁴, ponadto o kłękach żywiolowych, przekazywano także ciekawostki ze świata⁵⁵.

Nieodłączną częścią pisma były inseraty, publikowane zazwyczaj na ostatniej stronie. Polecano nie tylko artykuły religijne, spożywcze, zielarskie, przemysłowe, a także instytucje, firmy, usługi, czy oferowano pomoc w znalezieniu pracy (dla organistów, czy służących). Zadziwiać mogą zamieszczane w katolickim piśmie reklamy alkoholi, np. „Wina wódki, koniaki, rum. M. Jawornicki. Kraków. Rynek A – B 46”⁵⁶, tym bardziej że czasopismo starało się przestrzegać przed skutkami tego nałogu. W innych egzemplarzach pisma reklamowano „wina mszalne węgierskie, włoskie, francuskie, po przystępnych cenach u Braci Albertynów”, a dochód uzyskany ze sprzedaży przeznaczano na Schronisko Brata Alberta⁵⁷.

„Dzwon Niedzielnym” był ilustrowanym tygodnikiem, który pełnił przede wszystkim funkcję informacyjną. W okresie dwudziestolecia międzywojennego zyskał stałe grono czytelników. Każdy numer pisma przybliżał czytelnikowi różnorodne treści, opisywał

⁴⁵ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 28 X 1934, nr 44, s. 722.

⁴⁶ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 18 IV 1937, nr 16, s. 262.

⁴⁷ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 12 I 1936, nr 2, s. 30.

⁴⁸ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 20 III 1938, nr 12, s. 181.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 5 II 1933, nr 6, s. 93.

⁵¹ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 5 I 1936, nr 1, s. 22.

⁵² „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 20 III 1938, nr 12, s. 191.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Były to także informacje o możliwości odwiedzenia muzeów czy wystaw. „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 20 III 1938, nr 12, s. 184, 187.

⁵⁵ Przykładem może być opis wypadku statku przewożącego benzynę na rzece Mozie w Belgii. Statek sponął całkowicie, dając mieszkańcom pobliskich miast niebywały widok. „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 20 III 1938, nr 12, s. 187.

⁵⁶ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 18 XII 1932, nr 51, s. 808.

⁵⁷ „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 1 I 1927, nr 1, s. 16; „Dzwon Niedzielnym” Kraków, 9 I 1927, nr 2, s. 16.

rzeczywistość Polski i Europy, a także starał się odpowiedzieć na nurtujące czytelników problemy (w dziele prawnym, rolniczym, czy lekarskim).

Dla czytelników „Dzwon Niedzielny” był nie tylko cennym źródłem informacji, ale także poradnikiem, pomagającym rozwiązywać różnorodne problemy, z którymi stykali się mieszkańcy Krakowa i regionu po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

Bibliografia

Opracowania:

- Białas T., *Liga Morska i Kolonialna 1930–1939*, Gdańsk 1983.
- Brzoza C., *Krakowska prasa katolicka w okresie międzywojennym*, „Studia Historyczne” 2004, z. 2.
- Brzoza C., *Polityczna prasa krakowska 1918–1939*, Kraków 1990.
- Dutka W., *Powstanie i rozwój prasy parafialnej Kościoła rzymskokatolickiego w II Rzeczypospolitej*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2006, z. 2 (18).
- Gruszecki A., *Prasa katolicka w dwudziestoleciu międzywojennym jako odzwierciedlenie życia społeczno-politycznego*, „Nomos” 2002, 37/38.
- Jarowiecki J., *Prasa w Krakowie: tradycja i współczesność (Część pierwsza: do roku 1918)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2003, z. 1.
- Kolasa M. W., *Krakowska prasa katolicka u schyłku XX wieku*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis” 2006, folia 39.
- Kościelniak J., *Pastoralne aspekty socjologii parafii ks. Franciszka Mirka (1893–1970)*, Kraków 2013.
- Kracik J., *Mirek Franciszek*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich 1918–1981*, t. VI, Warszawa 1983.
- Lachendro J., *Prasa województwa krakowskiego w latach 1918–1939*, Kraków 2006.
- Landau Z., Tomaszewski J., *Druga Rzeczpospolita: gospodarka, społeczeństwo, miejsce w świecie*, Warszawa 1977.
- Landau Z., Tomaszewski J., *Polska w Europie i świecie 1918–1939*, Warszawa 1984.
- Lechicki Cz., *Mirek Franciszek*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXI, Wrocław 1976.
- Lechicki C., *Prasa katolicka Drugiej Rzeczypospolitej*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1984, nr 23/2.
- Liga Morska i Rieczna: statut*, 1924.
- Malinowski D., *Franciszka Mirka koncepcja socjologii humanistycznej*, Kraków 2005.
- Mędrzecki W., J. Żarnowski J., *Metamorfozy społeczne*, tom X, *Spółeczeństwo międzywojenne: nowe spojrzenie*, Warszawa 2015.
- Paczkowski A., Lechicki C., *Prasa katolicka Drugiej Rzeczypospolitej*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1984, z. 2.
- Paczkowski A., *Prasa drugiej Rzeczypospolitej (1918–1939). Ogólna charakterystyka statystyczna*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” 1971, nr 11/1.
- Paczkowski A., *Prasa polska w latach 1918–1939*, Warszawa 1980.
- Podoleński S., *Prasa katolicka w dobie dzisiejszej*, „Tygodnik Powszechny” 1922, s. 153–154.
- Rygiel B., „Niedziela” i „Gość Niedzielny” jako przykłady tygodników katolickich, „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy” 2010, t. II/13.
- Stańczyk P., *Wykształcenie ludności II Rzeczypospolitej w świetle badań GUS*, „Społeczeństwo i Ekonomia” 2016, nr 1 (5).
- Strzeszewski C., *Katolickie czasopiśmiennictwo społeczne w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1978, tom VI.

- Śmigiel W., *Prasa katolicka w Polsce*, „Roczniki Teologiczne” 2005, z. 6.
- Turowicz J., *Adam Stefan Sapieha a prasa katolicka*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, t. I, red. J. Wolny, Kraków 1982.
- Turowski J., *Śp. ks. prof. dr Franciszek Mirek*, „Zeszyty Naukowe KUL”, 1971, nr 1.
- Wiśniewska J. M., *Ks. Józef Gawlina organizatorem Katolickiej Agencji Prasowej*, „Roczniki Teologiczne” 2015, z. 4.
- Żarnowski J., *Spółczesność Drugiej Rzeczypospolitej, 1918–1939*, Warszawa 1973.

Prasa:

- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 4 I 1925, nr 1.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 8 II 1925, nr 6.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 1 I 1927, nr 1.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 9 I 1927, nr 2.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 13 II 1927, nr 7.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 20 II 1927, nr 8.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 27 II 1927, nr 9.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 6 III 1927, nr 10.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 4 I 1931, nr 1, s. 4.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 1 III 1931, nr 9.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 4 XII 1932, nr 49.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 18 XII 1932, nr 51.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 5 II 1933, nr 6.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 7 I 1934, nr 2.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 1 VII 1934, nr 27.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 28 X 1934, nr 44.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 16 XII 1934, nr 51.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 27 I 1935, nr 5.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 5 I 1936, nr 1.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 12 I 1936, nr 2.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 18 IV 1937, nr 16.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 20 III 1938, nr 12.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 18 XII 1938, nr 51.
- „Dzwon Niedzielny” Kraków, 2 VII 1939, nr 27.

Anna Pachowicz, dr hab., prof. PWSZ – absolwentka stacjonarnych studiów magisterskich i doktoranckich na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz poddyplomowych studiów dziennikarskich na UP JP II w Krakowie; 2006 r. – doktor nauk humanistycznych w zakresie historii na podstawie rozprawy *Działalność Komitetu Ministrów dla Spraw Kraju 1939–1945*, przygotowanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Wojciecha Rojka; 2016 r. – doktor habilitowana na podstawie monografii *Towarzystwo Opieki nad Polakami we Francji 1941–1944*; obecnie zatrudniona na stanowisku profesora uczelni w Instytucie Administracyjno-Ekonomicznym Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie. Zainteresowania naukowe obejmują historię Polski XX wieku, a zwłaszcza okres II wojny światowej, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów polskiej emigracji wojennej we Francji i Anglii, a także historię regionu, przede wszystkim ziemi tarnowskiej.

mail: apachowicz@interia.eu

ORCID: 0000-0002-0977-6150